

A falu népe ma vár. Várja azt vagy azokat, akik orvosságot hoznak sebeire és mindenre kiterjedő tervvel lépnek fel gazdasági, szociális, művelődési hiányainak megszüntetésére, bevezetik a politikai és közigazgatási érvényesülés némiképpen még mindig elzárt fellegvárába. Tulajdonképpen nagy versenyfutásnak kellene lennie a falu népének szervezéséért, irányításáért; azt kellene gondolnunk, hogy a felsőbb társadalmi osztályoknak, különböző élethivatásoknak, politikai pártoknak ez a legfőbb problémája. Igen dicséretreméltó kivételektől eltekintve, ennek éppen az ellenkezőjét látjuk: ismétlések elkerülése végett ezúttal csak egész röviden mutatunk reá arra, hogy még mindig tájékozatlanság uralkodik a falu felől. A faluprobléma még mindig nem önállósult a legtöbb vezető tényező szemében: elbújik az általános termelési vagy politikai kérdésben.

NÉMETH LÁSZLÓ

A magyar élet antinómiái. A föld kérdése

Válasz, 1. évf. (1934) 2. sz. 117–135.

Németh László (1901–1975) író, drámaíró, közíró, a 30-as években induló népi mozgalom meghatározó alakja. Pályafutása a Nyugatnál kezdődött, de hamar eltávolodott a laptól és 1932–1937 között Tanú címmel saját folyóiratot indított, ami a parasztságot középpontba állító harmadik utas mozgalom mérőföldkövének bizonyult. Németh László politikai gondolkodásának meghatározó kategóriái a „minőség forradalma”, az „új nemesség” és a „kertmagyarország” eszméje, amit az alábbi szövegben bővebben ki is fejt. A magyar élet antinómiái című írása reflexió Szekfű Gyula Három nemzedék és ami utána következik című könyvére, amelynek egyik fejezete a magyar társadalom nagy ellentmondásai között többek között a földkérdéssel is foglalkozik. Németh egyetértve Szekfű főbb megállapításainak lényegével tovább is gondolja azokat, kiegészítve az „egykézés” megoldásra váró problémájával és a minőségi termelésre való áttérés szükségessége mellett érveléssel.

A termelés ma termények mellett az egész világon elsősorban munkanélkülieket termel; a tökéletesedésnek az a faja, melyet a XIX. század indított meg, egyre több embert rekeszt ki a gazdaságból, úgyhogy a társadalom tagjai, akik hajdan nemesek és jobbágyok voltak, ma még élesebben szétválnak: termelésen belül és termelésen kívül élőkre. [...]

A magyar problémák legsúlyosabbika: a föld kérdése épp abban áll, hogy a gazdaságoknak ez a humanizálása annál kevésbé tud bekövetkezni, minél nagyobb szükség volna rá. Az ipari munkanélküliséget ismerjük, hiszen itt van a szemünk előtt, s elég határozott: a munkás vagy „sétál”, vagy dolgozik; a mezőgazdasági munkanélküliség

távolabb van tőlünk, és lappangóbb is, akinek egy hold földje vagy ötven napszáma van egy évben, az még nem „manifeszt” munkanélküli, annak ellenére, hogy a gazdaságnak legfeljebb a kapuja előtt sündörög. Szekfű ezeknek a nyílt és lappangó mezőgazdasági munkanélkülieknek a számát (óvatosan!) két és fél millióra becslé: ideszámítva a föld minden földnélkülijét, a háromholdas törpebirtokosig. Két és fél millió ember: a lakosság egyharmada. S hozzá a legmagyarabb harmad, mert míg arisztokráciánk és középosztályunk erős vérkeveredéssel ment át, s idegen nyelvű kisebbségünk városi nép vagy falusi kisbirtokos: ez a földekről az utakra került harmad, éhség és tuberkulózis mézítlábás serege, a sokat emlegetett gyökér, tősgyökér ördögszekérként sodródik ide-oda.

Hova tűnjön ez a két és fél millió ember, miután Kanadába már nem mehet, s a temetőbe ilyen rövid idő alatt nem juthatott el? Boldogabb időkben az ilyen, termelésből kipottyant tömeg átrajzott más, kopárabb vidékekre, s lett földönfutóból gyarmatos. A mi földönfutóink nem találhatnak maguknak gyarmatot: nem a tenger állja útjukat, hanem a törvény. Vannak a magyar földnek aránylag gyéribben lakott részei, melyeken legalább egy részük letelepedhetne, de ezeket az emberben kopárabb szigeteket a magántulajdon szentsége védi: lévén ez az országon beüli Kanada a nagybirtok. Két és fél millió munkanélkülivel szemben ott áll 1600 nagybirtokos, övék az ország negyedrész, közel négy millió hold. S övék a törvényhozás, amely jogaikból kimozdíthatná őket. Ez az első, végzetes antinómia.

Akinek hatalma van, annak érve is van. A nagybirtok érve idáig az volt, hogy ő többet termel a kisbirtoknál, s így az ország gazdaságot dúlná fel, aki a nagybirtokot felosztaná. Szekfű is elismeri, hogy ez az érv hamis: hamis, mert a gazdaságnak nem az a célja, hogy többet termeljen, hanem hogy minél több embernek legyen fedél és kenyér, de hamis azért is, mert a kisbirtok, ha a majorságát is hozzászámítjuk a fő tevékenységéhez, egyáltalán nem termel kevesebbet: ha a nagybirtokon a termelési index 100, a kisbirtokon 150. A nagybirtok tehát igenis „humanizálódna”: azaz több életet melengethetne, ha kisajátítanák, csak hogy ahhoz kevesebb jognak kellene lennie ebben az országban, s több emberségnek. A nagybirtokos osztály, miután Nagyatádi reformját³⁶ kivédte, s újrakerítette birtokát a tulajdon szentségével, vadorzásnak kommunizmusnak bélyegzett minden tekintet, amely a kerítésen átmerészkedett. A két és fél millió földönfutótól mindaddig, amíg a munkanélkülieknek köményleves s a csendőrnek kolbász és oldalas kerül, nem kell tartani. Azoknak a független embereknek a száma pedig, akiknek mint Szekfűnek, kifordul a szájukból e tömegnyomor közelében a falat, és saját közérzetük enyhítésére kezdenek el reformot kiáltani, csekély. Annál csekélyebb, minél iszonyúbb mélyébe dobhatják őket azok, akiké a jog.

De éppen mivel ilyen csekély ezeknek a független lelkeknek a száma, örülnünk kell, hogy Szekfű a magántulajdon szentségével szembe mert állítani egy nagyobb szentséget: az „ember méltóságát”. [...] A föld antinómiájának a tárgyalásában Szekfű

36 Az 1920. évi 36. törvénycikk, amit Nagyatádi Szabó István földművelésügyi miniszter terjesztett elő. A törvény házhelyek és kishaszonbérletek juttatását tette csak lehetővé kártalanítással. E célra az ország földterületének 6%-át használták fel, érintetlenül hagyva a nagybirtok pozícióját. Volumene messze elmaradt az első világháború után a régióban bekövetkezett földreformoktól. A többnyire rossz minőségű földeken 1–2 holdas életképtelen gazdaságok keletkeztek.

nem megy tovább a néptelenedő nagybirtok és a kerítései alatt hűsölő földtelenek látványánál. Sajnos, a magyar antinómiák sokkal összetettebbek, semhogy egy kerítésbedöntés, akármilyen valószínűtlen, hogy ennyire is jusson erőnk, megoldhatná őket. Az elmúlt esztendőben számtalanszor hallottuk, hogy a földből élő magyarság harmadik rétege, a kisbirtokosság, legalább az ország egy részén beteg, megtámadta s halálra ítélte az egyke. Az „egyke”: népbetegség, pusztítóbb, mint a tuberkulózis, mert a test s nem is a buksza, hanem a lélek betegsége; akik beléésnek, rendszeren anyagi okokkal mentegetik magukat, de az anyagi okok mindig csak másodsorbeliek, elősegítők s nem kiváltók. Az egykéző paraszt megtanulta az úri erkölcsant: az ember azért van a világon, hogy minél könnyebben éljen. A sok gyerek, amely az ép emberhez éppúgy hozzátartozik, mint a nagy légvétel, szabad nyújtózkodás – neki már könnyelműség. Mint négy gyerekért felelős férfi hányszor hallottam én is az érvt: vétkezem a gyermekeim ellen, mikor egyre-másra a világra segítem őket. Hogy nevelem fel őket? Miből élnek meg? Majd átkoznak, ha nem lesz meg mindenük. Az az osztály, amelyben ezek az érvek megfogamzanak, amely családi vagyonok összeolvasztásával akarja lendület és vállalkozó kedv helyett pátyolt csemetéit kistafirozni, az az étlettel szemben menthetetlenül defenzívába szorult, s hódításra többé nem lesz képes. Minden család, csoport, osztály, nemzet vagy emelkedik, vagy hanyatlik, s az „egyke” tulajdonképp azt jelenti, hogy az a csoport, amely egykézésre vetemedett, nem bízik többé a saját hódító lendületében, hanem abortuszokkal iparkodik megszerzett kényelmében elsáncolódni, amíg lehet. Hogy a magyarság egészében visszaszorul-e más nemzetiségekkel szemben, azon vitatkozhatnak a statisztikusok, a csűrhető-csavarható számok tudósai, de hogy kisbirtokos osztályunk az egykézés felé hajlik, s különösen a Dunántúlon ennek a paraszttársadalomnak a lendülete az utolsó húsz-harminc évben még a leghódítóbb hajlamú községekben, családokban is megtört, azt nekem kiterjedt és hajdan nagyszerző atyafiságom egész terjedelmében s minden ágában bizonyítja. Míg a nagybirtok az ország egynegyed részéről egyre több embert zárt ki, s a lakosság harmada koldus lesz, a kisvagyonos parasztság védi elért színvonalát, s harakirit követ el magán, mint osztályon. A telepítésnek nálunk tehát nemcsak az emberi méltóságból kikopottakat kell méltóságukba visszahelyezni, hanem a kisbirtokosság pusztuló részét is fel kell váltani. Ez a magyarázata, hogy abban a mozgalomban, melyet Illyés Gyula Pusztulás című gyászjelentése kavart fel, mért kapcsolódott össze az egyke elleni harc a nagybirtokra való telepítéssel, annak ellenére, hogy az egyke nem a nagy-, hanem épp a kisbirtok betegsége, s nem annyira az aránytalan birtokelosztás a felelős érte, mint inkább az egész ország közszelleme.

Az Illyés-féle telepítő mozgalom ma még alig egyesztendő, s ha népszerűvé is tette magát a szót, annyira, hogy a kormány népszerűség előtt egy kormánybiztossal adózott, kérdéses, hogy a résen lévő nagybirtok s a vele szövetséges erők megengedik-e, hogy kibontakozzék. [...] Földbirtok-politikusaink a települőket egykementes vidékekről akarják hozatni, lehetőleg sokgyermekes családokat, s a föld bírását is a gyermekszaporasághoz kötnék, ami mindaddig lehetséges is, amíg a települők fölösleges gyermekei új és új „gyarmatokra” rajozhatnának ki. Mihelyt a kirajzások elől

a föld elfogyott, s igen hamar elfogyna, a települők nem sokban különböznek a mai kisbirtokosoktól, s egy-két nemzedék alatt éppúgy rászoknának az egykzésre, mint ahogy az én dunántúli atyafiaim is rászoktak, miután a középnemesi birtokokat felfalták, s a tanult rokonok közvetítésével a civilizációba belekóstoltak.

Négymillió hold az ország negyede, s ez a negyed, ha cselédsorban is, ma is eltart egymillió embert, s ezt továbbra is el kell valahogy tartania. Az a föld tehát, amely a két és fél millió gyarmatos előtt megnyílik, gyarmatnak elég kicsiny, amíg a gyarmatosítók mezőgazdasági tudása a mai színvonalon van. A települőknek nemcsak a megszállt nagybirtokra kellene tehát kivándorolniuk, hanem a minőség-földművelésbe is. Az a világrész, amelyet a XVI. század emberfölsége megszállt, Amerika volt; az a világrész, amely a XIX. század folyamán az emberanyagot megnégyesezte: a földben lappangó kincsek, a vas és szén kontinense, melyet a gép idézett fel; az a világrész, amelyet a XX. században a tömegtermelés által utcára lökött tömegeknek kell felfedezniük, csak a minőségtermelés lehet. A nagybirtok megszállása nem sokat enyhíthet a mezőgazdasági nyomoron, ha a megszállást nem követi a föld „elkertesítése”. De hol tanulják meg ezek a mezőgazdaságon kívül lézengő földmunkások a törpebirtokot kihasználó minőségtermelést? S honnan kaphatják meg a hitelt, melyet ennek a magyar Kertországnak a megvalósítása kíván? Münchhausen báró, aki üstökénél fogva emelte ki magát a mocsárból, alighanem az első magyar telepítő volt.

Kétségtelen, hogy van egy intézmény, amely a nagy tömegek gyors mezőgazdasági kiképzésére alkalmasnak látszik, s ez a munkahadsereg. A kötelező katonai szolgálat idejét mi nem használhatjuk ki annyira a népnevelésben, mint amennyire lehetne. Pedig paraszt rokonaimon láttam, hogy a katonaság sokkal hatalmasabb nevelőeszköz lehet, mint a népiskola. Kérdés mármost, hogy rosszabb katonák válnának-e a mi parasztjainkból, ha szolgálati idejüknek csak a felét töltenék el niederekkel és puskapucolással, s a másik felében infanterisztekből³⁷ kertész, ács és baromfitenyésztő katonákká vedlenének át. Én azt hiszem: nem lennének rosszabb katonák, csak jobb polgárok. A munkahadseregben volna a helye az államsegélyre szorult munkanélküliek egy részének és a hivatalok előtt ácsorgó ifjúságnak is, amely ahelyett, hogy az állam megtelt táblájú villamosára furakodna műveltségével, ott igyekezne kiválni, ahol szervezőkre s vezetőkre igazán szükség van. A munkahadsereg nemcsak iskolája és olcsó munkása lehetne a településnek, hanem szűrője is; kiválogatná azokat, akiket képességük és jellemük az új föld megszállására kijelöl. Parasztságból és értelmiségből valóban egy új osztály forrhatna itt ki, „új nemesség”, mely nevelése és erkölcsé révén a szövetkezeti eszmével szemben sem lenne olyan merev, mint a kisbirtokosság, s megteremthetné a magántulajdonnak azt az új, függőbb alakját, mely a függetlenség és terv előnyeit egyesíti. Egy ilyen gazdaságilag műveltebb új osztály s a magántulajdonnak egész más gazdasági illeszkedése nélkül én a telepítést fél munkánk tartom, amely ahelyett, hogy a nagy, szükséges népvándorlást nyitná meg a tömegtermelésből a minőségtermelésbe, a termelésből kizárt tömegeknek csak egy kis részét mentheti át a kisbirtokosságba – a kisbirtokosságba és a kisbirtokosság bűneibe.

37 gyalogság

Természetes, hogy a mezőgazdaságnak ez az átváltása tömegtermelésről minőségtermelésre, szántóföldről kertre, az ekéről a kapára nem mehetne végbe az igények s ezzel együtt az életeszmény átalakulása nélkül. Ez az átalakulás ma már folyik is. Ha kiszámítanák, hogy egy-egy ember mennyi szántóföldi és mezei árut, tehát szemes terményt és nagy állatot fogyasztott régen és mennyit ma; kiderülne, hogy a zöldségkertek, gyümölcsösök és baromfiak offenzívája korunknak egyik legfontosabb mozgalmá; ízlésünk legősibb megnyilvánulásában: az étvágyban rég kertpárti lett. Ez a kertpártiság pedig nem szeszély és véletlen, hanem egy új, művészebb életforma tünete, amelynek a tudatos és uralkodóvá tétele a szellemi élet egész vonalán éppolyan alapfeltétele a minőségtermelésnek, mint ahogyan a minőségtermelés is okvetlen visszahat ennek az életformának a kialakulására. Csak azért mondtam ezt el, hogy a telepítésben ne lássunk gazdasági részkezdést, s már ennél az első s legfontosabb antinómiánál leszögezzük, hogy a tisztán gazdasági részkezdéseknek a sorsa csak bukás lehet a lelkek reformja, az antinómiák igazi megoldására termett új magyar típus kialakulása nélkül.

SOMOGYI IMRE

Kertmagyarország felé

Budapest, 1942, Magyar Élet. 3–7.

Somogyi Imre (1902–1947) mezőgazdasági szakíró, népművelő „kertmagyarország apostola”. Szegényparaszti sorból önműveléssel szerzett belterjes gazdálkodási ismereteket, amelyeket a szegényparasztság körében népműveléssel oktató az 1930-as években, miközben Györfly István munkatársaként néprajzi gyűjtéseket is végzett. A Nemzeti Parasztpárt alapító és vezetőségi tagja, az Ideiglenes Nemzetgyűlésben a párt képviselője. A második világháború után a Földművelésügyi Minisztérium Mezőgazdasági és Újjászervezési Csoportját vezette, és alelnöke volt a Földművesek Országos Gazdasági Szövetségének.

A harmincas évek óta új magyar szellemi front kezd kialakulni. Szellemi téren népi íróink lelkében és a valóságban is kezd kibontakozni a szociálisabb, az emberibb, az igazabb közösségi magyar élet. Az urambátyámok Magyarországa, hála Istennek, kihalófélben van. Eddig úri Magyarország voltunk, ezután népi Magyarországnak kell lennünk. Új szellemi világok, új életformák keletkeznek. Ennek az új Magyarországnak a megálmodói és előharcosai, a fiatal paraszt és népi írók, most rakják le az igazán magyar, mindenkit egyformán értékelő szociális új életforma alapjait. De itt álljunk meg egy percre. A gazdasági élet átalakulása nélkül el sem lehet képzelni az új élet kialakulását. Népi íróink megmutatták a mostani társadalom minden szociális és kulturális hibáját, sőt már azt is elének rajzolták, hogy